

vero posterior quasi per se, moraliter loquendo, et ex parte causæ inferentis talem metum. Quando occasio est prioris modi, regulariter lex positiva non obligat cum tali periculo: sic Machabæi processerunt ad bellum die sabbati ratione periculi, 1 Machab. 2, quia periculum erat prioris generis, et intellexerunt in illo legem sabbati non obligare. Quando vero metus infertur posteriori modo, regulariter non excusat, quia cedit in contemptum fidei vel religionis, et sic Machabæi mortem sustinuerunt ne legem violarent, lib. 2, cap. 7, quia metus ille directe ad hoc inferebatur a tyranno. Dixi autem in utraque parte *regulariter*, quia non est regula adeo generalis et infallibilis, quin possit aliquando deficere, et ideo semper sunt particulares circumstantiæ considerandæ ad ultimum iudicium ferendum. Præsertim vero in posteriori modo contingere potest ut, licet directe inferatur metus ad extorquendam actionem legi contrariam, non tamen id fiat propter legis transgressionem in ejus contemptum, vel religionis, sed propter alias causas humanas, voluptatis, aut commodi, ut adnotavi in 5 tom., disput. 6, et tunc talis metus perinde reputatur ac quilibet alius proveniens ex causis naturalibus, vel extrinsecis, quia non parit contemptum legis, vel aliud simile malum.

10. Secundo, observandum est aliud esse obligari ad observationem legis humanæ, non obstante mortis periculo, aliud vero posse licite eam observare, eodem periculo non obstante. Plus enim ad prius requiritur, quam ad posterius: licet enim ad utrumque necessaria sit aliqua ratio valde gravis et justa, quia non potest homo pro quacumque levi occasione vitam prodigere, nihilominus multo major causa requiritur ut ad hoc possit obligari per legem vel præceptum superioris humani, quam ut id possit homo sua spontanea voluntate honeste facere, quia non omnia honesta possunt nobis præcipi, quando sunt valde ardua, nisi ex speciali necessitate, sine qua nos possumus illa libere facere. Sic potest quis in casu necessitatis extremæ famis vel naufragii licite cedere suo commodo, et dare panem, vel tabulam amico æquali, ad quod tamen non posset lege humana obligari. Item propter utilitatem publicam potest aliquis aggredi opus cum magno periculo vitæ, etiamsi non sit tanta necessitas boni communis in qua possit obligari. Propter hoc ergo, ad discernendam occasionem in qua lex humana obligat cum tali periculo, non tantum ponderandum

est an bonum commune tunc præponderet vitæ propriæ, sed etiam an tale sit ut redundet in extremam vel gravem necessitatem boni communis; vel e converso, an ex transgressionem legis grave damnum commune, quale est contemptus religionis, fidei aut ipsarum legum sequatur; in his enim tantum casibus obligat lex humana, et ultra non extenditur.

11. *Satisfit argumentis contrariis.* — Ad fundamentum prioris sententiæ, respondetur dupliciter posse aliquod opus dici supererogationis. Primo: quia lex naturalis vel divina illud non præcipit, et hoc modo non est in universum verum legem humanam non posse præcipere opera supererogationis, ut supra contra Gersonem late ostensum est. Alio modo dicitur opus supererogationis, quod ex suo genere ita est sub consilio, ut de se non possit habere necessariam connexionem cum fine ultimo, vel cum communi bono reipublicæ, temporali vel spirituali, ut est, verbi gratia, custodia virginitatis; et in hoc sensu verum est bonum supererogationis non posse præcipi lege humana. Sic autem negamus dare vitam pro republica esse opus supererogationis; aliquando enim cadit sub præceptum naturale; et sic etiam potest interdum præcipi lege humana; nec refert quod sit difficile: nam circa hoc versatur virtus in actibus necessariis, juxta finem proportionatum, et ad idem extenditur potestas legis humanæ, quando non obstante illa difficultate, observantia legis humanæ ad commune bonum necessaria est. Ad confirmationem autem respondetur in præcepto conservationis vitæ duo includi: unum est negativum, quod obligat semper et pro semper, scilicet, non se occidendi, et contra hoc nihil potest præcipere lex humana. Aliud est affirmativum, faciendi aliquid ad conservandam vitam et ad evitandam mortem, et quoad hoc non obligat pro semper, sed prætermitti sæpe potest, non solum propter observantiam legis, sed etiam propter bonum amicitiae, vel propter alias honestas actiones, seu rationes; et ita etiam potest lex humana obligare ad prætermittendam vitæ custodiam propter observantiam legis ad commune bonum necessaria.

12. Ad fundamentum Cajetani respondetur illationem fieri a sensu composito ad divisum; stante enim obligatione legis, repugnat contra illam agere, ut recte probat illa ratio: non autem hoc dicimus, sed in casu necessitatis cessare obligationem, et ita etiam cessare rationem culpæ in illa materiali transgressionem, vel potius in materiali non executione legis;

quod plane confirmat regula juris, dicens necessitatem facere licitum quod alias non esset. De qua videri potest Alexand. *Si ex toto*, ff. de Legibus. Ad primam confirmationem fatemur, propter bonum commune contemnendam esse vitam propriam, quando necessarium est; negamus tamen semper necessarium ad bonum commune materialiter (ut sic dicam) exequi legem: nam, licet illa propter bonum commune posita sit, satis consequitur finem si regulariter, ac per se, et extra hos casus extremos observetur.

13. Ad secundam confirmationem et inductionem Cajetani, primum exemplum erat de matrimonio contrahendo cum consanguinea, in quo primo supponendum est, quod, licet obligatio legis cesset ex occurrente periculo gravissimi nocuenti, si tamen lex est irritans non cessat irritatio propter metum, ut infra dicemus, et omnes auctores supponunt, et constat ex praxi Ecclesiæ. Et ratio reddi potest, quia, ad vitandum periculum, satis est exteriorem actum facere, etiamsi propter resistantiam legis validus non sit; quod si fortasse illa occasione incuratur aliud periculum violandi aliquam legem naturalem, aut moriendi, id est valde remotum et accidentarium, et ideo id non attenditur in facienda absoluta irritatione actus. Accedit, quod si in tali casu cessaret irritatio propter metum, liceret postea, vel etiam necessarium esset in tali actu persistere transacto metu: hoc autem est valde contrarium bono communi, et fini talium legum. De qua re plura dicemus infra tractando in specie de lege irritante. Hoc ergo supposito, respondemus in casu de matrimonio licitum esse illud exterius contrahere, quia vel hoc non est prohibitum, vel si est, pro illo casu cessat prohibitio. Nihilominus tamen dicimus in eo casu, non obstante metu, manere obligationem abstinendi a matrimonii usu, non propter specialem obligationem legis positivæ, sed quia, cum non fuerit validum, esset contra naturalem legem illud consummare, quia esset fornicari, quod intrinsece malum est.

14. *Objectio.* — *Responsio.* — Dices: etiam primum videtur includere aliquid contra legem naturæ et intrinsece malum: nam imprimis si matrimonium consideretur in ratione contractus, illud est fictum matrimonium, et ita includit malitiam mendacii saltem officiosi: si vero consideretur in ratione sacramenti, videtur includere malitiam gravis sacrilegii, quia ministrare sacramentum personæ inhabili, vel tentare illud conficere sine requisitis

ad valorem ejus, sacrilegium est. Respondeo breviter neutrum esse necessarium, quia talis persona potest uti amphibologia, et non habere intentionem conficiendi sacramentum, sed solum illum materiale actum faciendi ad vitandam mortem, et ita facile potest a peccato gravi excusari, de quo in proprio loco, et videri potest Sane. lib. 7, de Matrim., disput. 7. Solum, in præsentia adverto, etiamsi in illo casu committatur aliqua culpa, nihilominus non incurri excommunicationem latam in Clement. unic. de Consanguinit. et affinit., ut bene notavit Navar. in Sum., cap. 27, n. 41; quia, si aliquid ibi peccatur etiam consummando, est contra legem naturalem, non contra Ecclesiæ præceptum; censura autem lata est contra contumaces in ecclesiasticam legem.

15. *An liceat celebrare sine vestibus sacris.* — Secundum exemplum erat de celebratione sine vestibus sacris, in quo regulariter loquendo concedi potest, quod Cajetanus assumit, quia talis actus vix fieri potest sine contemptu rerum sacrarum, nec talis metus solet incuti, nisi propter hunc finem, vel in odium religionis. Si tamen fingamus casum, in quo nec metus fiat propter illum finem, sed propter aliam indiscretam devotionem, vel existimationem, et quod res fieri possit sine irreverentia et scandalo, non erit ille actus culpabilis ex vi solius legis positivæ, quod sentit Ledesm. supra, et Medin. 1. 2, quæst. 96, art. 4, et insinuat Navar. dicto cap. 24, n. 84, dicens oppositum esse satis durum. De hoc etiam exemplo videri possunt dicta in 3 t., 3 partis.

16. *De communicatione cum excommunicato propter metum.* — Tertium exemplum est de communicatione cum excommunicato propter metum, quod integram postulabat disputationem; sed est alterius loci. Breviter ergo respondeo negando assumptum: seclusis enim circumstantiis dictis de scandalo, contemptu clavium, secluso etiam quod communicatio non sit in crimine, nec in actu alias per se et intrinsece malo, non peccat qui ex metu gravi communicat cum excommunicato, quæ est magis recepta sententia fundata in principio posito in hac quæstione, quamvis alii sentiant oppositum fundari in dicto cap. *Sacris*. Ad quod respondet Soto loqui de communicatione in crimine criminoso; Sylvest. vero ait loqui de communicatione quæ cedit in injuriam clavium; alii de utraque exponunt: alii limitant textum ex parte metus, ita ut loquatur de metu levi, et gravem comprehendat sub nomine violentiæ. Quæ omnia in se vera sunt,

difficile tamen ad textum accommodantur, quia Pontifex simpliciter et absolute loquitur, et non affertur ratio, cur hoc alio modo limite- tur, et ideo alibi dixi Pontificem non assignare regulam universalem, scilicet, metum in illa materia non excusare a culpa mortali, sed constituere regulam indefinitam, scilicet, non semper metum excusare, ita ut in hoc ponat differentiam inter vim et metum, quod vis semper excusat, metus autem non semper: quando autem excusat, vel quando non, id non declarat, sed relinquit generali doctrinæ, quæ in aliis expositionibus continetur. Tandem dici possit Pontificem solum esse locutum secundum præsumptionem quoad forum exter- num: sed non ita placet, quia etiam in foro externo admittenda est probatio metus et excusationis sufficientis. Videantur dicta in 5, t. de Censur., disput. 6, n. 10, sect. 3, et d. 15, sect. 2, n. 13.

CAPUT XXXI.

UTRUM LEGES HUMANÆ GENERALITER ET INDIFFE- RENTER OMNES SUBDITOS OBLIGENT.

1. Quoniam obligatio legis respectum dicit ad eos qui legibus obligantur, ideo, postquam explicuimus ea quæ ad hanc obligationem absolute pertinent, necessarium est hunc respectum declarare, quod fiet ejus terminum declarando, id est, personas ad quas talis obligatio pertinet. Possunt autem hæ personæ in quatuor ordines seu classes distingui: quidam enim sunt inferiores legislatore, id est, subditi: hic enim tantum modus inferioritatis (ut sic dicam) ad præsentem considerationem refert: alii sunt superiores eodem modo, id est, præ- latione, seu jurisdictione; alii sunt indifferen- tes, seu liberi ex natura rei, id est, nec subditi, nec superiores, qui sub ea ratione possunt dici æquales, quibus quarto loco addi potest legis- lator ipse. Ex quibus omittimus superiores: de illis enim nihil dicere necesse est, cum sit per se notum eos non obligari legibus inferiorum, si ut tales spectentur, an vero sub aliqua ratione possint obligari, explicando alia mem- bra dicetur. Igitur de reliquis ordinibus per- sonarum dicendum est, et primo subditis.

2. In proposita ergo quæstione tres errores notari possunt. Primus, hæreticorum dicen- tium fideles seu christianos homines non obli- gari legibus humanis, quia per Christum liberi facti sunt: unde dixit Paul. 1, ad Corinth. 6: *Prelio empti estis, nolite servi fieri hominum;*

et Christus ipse, Matth. 13, reprehendit ser- vantes mandata et traditiones hominum. Sed hic error generaliter refutatus est lib. 1, c. 18, et specialius in principio hujus libri, ubi os- tendimus esse in principibus potestatem legis- lativam civilem, et hanc perseverare in Christi Ecclesia, et circa fideles versari. Idemque cum proportionem ostendemus in libro sequenti de Ecclesiastica potestate, et ideo hic plura dicere non est necesse: nam quod Paulus monet ne efficiamur servi hominum, intelligit, qua homines sunt, id est, ne illis pareamus in iis quæ Deo repugnant, nec servitatem illorum servi- tuti Dei præferamus. Qui autem subicitur legi humanæ justa et legitima potestate lata, magis Deo servit quam homini, quia et homo non fert legem, nisi ut minister Dei, et Deus ipse præcipit obedire principibus et Prælati, ut idem Paulus aliis locis docuit; et eodem modo ac sensu mandata hominum dicuntur per an- tonomasiam, quæ repugnant mandatis Dei, sicut propria voluntas dicitur quæ a voluntate Dei, vel superioris discordat, et ideo repre- hendi solet, quamvis alias constet propria vo- luntate et libertate utendum esse ad obediendum Deo. Sic ergo mandatis hominum obediendum est, quando sunt consentanea divinæ vo- luntati.

3. *Secundus error, saltem justos non obligari legibus humanis.*—Secundus error est hæreti- corum hujus temporis dicentium, saltem justos non obligari legibus humanis, qui utuntur eisdem fundamentis propter quæ idem asserunt de omni lege; istis vero satis responsum est in dicto cap. 18, lib. 1, et ideo in hoc nihil hic addere necesse est. Videri deinde potest August. in Epistol. ad Rom. cap. 72, ad finem, qui late hunc errorem jam olim confutavit. Tertius error fuit non quoscumque justos, sed eximie perfectos exemptos esse ab obligatione legis humanæ, quod senserunt Begardi et Beghini, ut colligitur ex Clement. *Ad nostram*, de Hæret. Fundabantur autem, quia putabant justos perfectos in hac vita pervenire ad sta- tum beatificum, in quo non obligantur beati legibus humanis. Sed hoc fundamentum plane est hæreticum, neque est hoc loco tractandum, habet enim proprium in 1 part., quæst. 12, et 1. 2, quæst. 3 et 4: ideo contra hunc etiam errorem sufficere possunt superius dicta in allegato cap. 18, et de potestate ferendi leges humanas, et definitio Concilii Trident., sess. 6, t. 11; et can. 10 et 20; et videri potest Soto lib. 3 de Natur. et grat., cap. 1; Veg., lib. 11, in Conc. Trid., cap. 6 et 7.

4. *Leges humanas obligare omnes subditos ad quos loquuntur.*—Dicendum ergo est omnem hominem viatorem et superiorem habentem, posse illius legibus obligari, ac subinde leges humanas obligare omnes subditos ad quos lo- quuntur; quæ assertio sumitur ex D. Thom. 1. 2, quæst. 96, art. 5, et 2. 2, quæst. 104, a. 1, et recte declarata omnino certa est, et de fide. Probaturque sufficienter ex verbis Pauli Ro- man. 3: *Scimus quoniam quæcumque lex lo- quitur, iis qui in lege sunt, loquitur.* Illos ergo etiam obligat, quia loquitur imperando, et im- perium obligat subditos, ut supra ostensum est; et convincit etiam illud Pauli Roman. 13: *Omnis anima potestatibus sublimioribus sub- dita sit, cum similibus testimoniis supra cita- tis.* Ratio autem generalis est, quia ratio na- turalis docet servandas esse leges justas ab hominibus latas, et Deus etiam in Scriptura sæpe hoc præcipit; ergo maxime a subditis: nam illi sunt qui suis superioribus obedientiam debent; ab hac autem generali regula, nulla exceptio nobis data est, vel de fidelibus, vel de justis, seu de perfectis, sive de cujuscumque alterius conditionis hominibus, neque enim per Scripturam, vel per traditionem, vel per ali- quam probabilem rationem de tali exceptione constat: ergo nec secundum fidem, nec secundum rationem admitti potest: ergo omnes subditi obligatione legis humanæ tenentur.

5. Notanda vero est particula *ad quos lo- quuntur*, ex qua pendet intelligentia conclu- sionis: non enim singulæ leges humanæ uni- versos homines obligant, nec singuli homines omnibus his legibus onerantur; sed unusquis- que obligatur legibus ad se pertinentibus; nullus vero est qui ad aliquas leges humanas servandas non teneatur, si in terris recognos- cit superiorem; et ita omnes quidem subji- ciuntur humanis legibus, non tamen absolute et indifferenter, sed respective. Explicandum ve- ro superest quomodo hic respectus, seu distri- butio hujus obligationis facienda sit, ad quod explicandum duæ aliæ regulæ generales adden- dæ sunt.

6. *Quævis lex humana ligat omnes partes communitatis pro qua lex fertur, si cætera con- currant.*—Dico ergo secundo: unaquæque lex humana obligat omnes personas quæ sunt par- tes illius communitatis pro qua lex fertur, si cætera concurrant. Hanc ultimam particulam addo, quia supponendæ sunt in lege omnes aliæ conditiones ad obligationem legis requisi- tæ, quæ in superioribus tractatæ sunt: nam hic solum agimus de conditione necessaria ex

parte personæ, quæ obliganda est per legem. Deinde etiam supponimus verba et rationem legis, quantum est de se, habere locum in tali persona: nam si lex ipsa determinate feratur ad certa membra reipublicæ, non obligabit reliqua, quia tunc non fertur ad totam com- munitatem, sed ad partem ejus, quatenus sub alia ratione minorem quamdam communitatem constituit, et ita servata proportionem ad illam etiam poterit regula posita applicari. Sic ergo explicata assertio communis et certa est, sumiturque ex Paulo priori loco allegato: rati- one declaratur, quia lex, ut in superioribus vidimus, per se primo fertur in communitatem, et inde descendit ejus obligatio ad singulos: ergo per se, et quantum est ex vi legis, des- cendit ad omnes, qui sunt partes communitatis, quia nec potest esse alia ratio hujus obli- gationis, neque est diversa, aut major in his quam in illis membris, quando materia unifor- mis est. Confirmatur, quia lex habet potesta- tem obligandi subditos, ut dictum est; sed membra communitatis sunt subjecta toti com- munitati, cujus virtute, et potestate lex fertur; ergo lex obligat membra omnia communitatis.

7. *Quænam sint membra communitatis quoad præsens.*—Quæret vero aliquis quænam sint censenda membra communitatis quantum ad præsens spectat. Respondetur, in generali lo- quendo, sicut in naturali corpore actualia membra constituuntur per unionem propor- tionatam tali corpori, qua mediante subji- ciuntur motioni totius corporis, ita in corpore poli- tico membra constitui per moralem conjunc- tionem, quæ non est ejusdem rationis in omnibus communitatibus, sed cum proportione sumenda est: nam in civili republica, post- quam semel constituta est, ordinarie constitui solent membra per naturalem originem, l. 1, ff. ad Municip., et l. *Cives*, C. de Incolis, l. 10. In Ecclesia vero universali constituuntur mem- bra per spiritualem originem, nempe Baptis- mum; in particulari vero per mutationem, vel acquisitionem domicilii, argumento cap. 3 de Tempor. ordin. in 6, et sumitur ex l. 1, de Incol. In aliis vero specialibus communitatibus solent constitui membra per specialem recep- tionem, seu acceptationem in collegam, et per aliquam promissionem, vel juramentum, ut constat in universitatibus, collegiis, capitulis, religionibus, et similibus: hæc autem intelli- genda sunt de unione et subjectione quasi permanente; nam transeunter (ut sic dicam) possunt dari alii modi contrahendi subjectionem, ut inferius explicabitur.